

ACTIVITATEA INTERPRETATIVĂ A COMPOZITORULUI GHEORGHE NEAGA

THE INTERPRETATIVE ACTIVITY OF THE COMPOSER GHEORGHE NEAGA

NATALIA CHICIUC,

doctorandă,

Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Numele lui Gheorghe Neaga se evidențiază printre reprezentanții școlii muzicale autohtone și printre creatorii care asigură continuitatea și ascendența unor autentice realizări. Figura artistică a acestuia poate fi considerată un fenomen specific și totodată complex în arta muzicală. Urmaș al unei remarcabile dinastii de muzicieni, Gheorghe Neaga este un continuator al tradițiilor artistice de familie. Iar activitatea interpretativă, alături de fiecare compoziție a sa, reflectă un atașament incontestabil la patrimoniul muzical național, dovadă a perenității unui sistem de valori în baza unor legi culturale nescrise.

Cuvinte-cheie: muzician, dinastie de lăutari, compozitor, violonist, artă interpretativă

Gheorghe Neaga's name is highlighted among the representatives of the local music school and among the creators who ensures the continuity and ancestry of some genuine achievements. His artistic figure can be considered a specific and therewith a complex phenomenon in musical art. Offspring of a remarkable dynasty of musicians, Gheorghe Neaga is a continuator of the artistic family's traditions. And his interpretative work, alongside of each composition of his, reflects an undeniable attachment to the national musical heritage, the evidence of the survival of a value system based on unwritten cultural laws.

Keywords: musician, dynasty of musicians, composer, violinist, interpretative art

Figura artistică a lui Gheorghe Neaga poate fi considerată un fenomen specific și totodată complex în arta muzicală autohtonă. Urmaș al unei remarcabile dinastii de muzicieni, Gheorghe Neaga este, fără îndoială, un continuator desăvârșit al tradițiilor artistice de familie. Iar activitatea sa interpretativă, într-o perfectă corespondență cu cea componistică, reprezintă certitudinea unui atașament incontestabil la patrimoniul muzical național și o dovadă a perenității unui sistem de valori în baza unor legi culturale nescrise.

Muzicianul Gheorghe Neaga – compozitor, violonist și pedagog deopotrivă – s-a născut într-o familie în care muzicii, iar mai ales artei interpretative, i se oferea o primă importanță. Străbunicul său – Anton Neaga – a fost cobzar în mai multe orchestre de muzică populară, iar bunicul – Timotei Neaga – a cântat cu tariful său, al cărui violonist și conducător era, la petreceri lumești din întreaga Basarabie. În acest influent anturaj lăutăresc și-a început activitatea muzicală și tatăl lui Gheorghe – Ștefan Neaga. Însă, spre deosebire de înaintașii familiei, care nu au studiat vreodată notația muzicală și cântau muzică populară „la ureche”, acesta a dobândit cunoștințe muzicale de un înalt nivel – mai întâi la Chișinău, după care la București și Paris, devenind un strălucit pianist, iar mai târziu compozitor, dirijor, pedagog și, în ansamblu, un promotor infatigabil al culturii muzicale autohtone românești. Pianistă a fost și Maria, mama lui Gheorghe Neaga, care până la căsătorie concerta alături de violonistul Teodor Vasiliu, tatăl ei vitreg.

Așadar, într-o familie cu străvechi tradiții muzicale, lui Gheorghe Neaga i-a fost ursită din timp cariera de muzician: tatăl său i-a oferit lecții de notație muzicală și interpretare pianistică de la 6

ani. Însă nu pianul a fost instrumentul care să-i provoace interesul față de muzică, ci vioara. În casa de la București a familiei Neaga își dădeau întâlnire mai mulți interpreți pentru a studia creațiile semnate de Ștefan Neaga, iar la plecare muzicienii își lăsau instrumentele pentru exersările din ziua următoare. Micul Gheorghe mergea în taină în salonul în care aveau loc repetițiile și proba unul câte unul instrumentele cu coarde, construind pe strunele acestora diferite fragmente de melodii. Remarcându-i potențiala patimă pentru vioară, la sfatul prietenilor săi muzicieni, Ștefan Neaga a îndesit invitațiile în casă a mai multor interpreți pedagogi. Astfel, numai după un an, tânărul discipol interpretează deja studiile lui Kreutzer și concertul lui Accolay, iar în 1937 este admis la Academia Regală de Muzică și Arte Dramatice din București. Aici a studiat în clasa de vioară a lui Constantin Nottara – compozitor, dirijor, violonist și profesor insistent și exigent care reușea întotdeauna să cultive studenților săi o imensă dragoste față de muzică. Comunicarea cu acesta s-a dovedit a fi una semnificativă pentru Gheorghe Neaga, or, datorită lui Nottara viitorul violonist a dobândit fundamentul necesar interpretării profesionale.

În perioada studiilor o mare importanță a constituit-o influența muzicienilor care îl înconjurau în diferite circumstanțe: în sălile de concerte, la Academie sau acasă. Printre prietenii tatălui său se număra și cunoscutul violonist român Grigoraș Dinicu, or, Ștefan Neaga nu doar a făcut parte din taraful acestuia, ci și a semnat prelucrări de melodii folclorice și aranjamente din repertoriul tarafului. Mai mult, alături de muzica folclorică, Ștefan Neaga cunoștea și un vast repertoriu de muzică clasică, iar deseori, taraful condus de Grigoraș Dinicu organiza concerte de muzică de cameră, în sală fiind obligatoriu prezent și Gheorghe Neaga. De multe ori, la fel ca și în timpul copilăriei, acesta avea ocazia să asiste la repetițiile orchestrei care aveau loc tot în casa familiei Neaga. În acest fel, tânărul muzician a avut parte de numeroase ocazii de a cunoaște atât melosul bogatului domeniu folcloric, cât și muzica clasică a compozitorilor europeni, ambele deosebit de importante în formarea ulterioarelor concepții interpretative neaghiene.

În 1940, odată cu schimbările istorice de la est de Prut, familia Neaga se întoarce Chișinău. Iar activitățile lui Ștefan Neaga – devenit în scurt timp membru al Uniunii Compozitorilor și pedagog la catedra Teoria Muzicii și Compoziție a Conservatorului din Chișinău, apoi director adjunct al instituției – a deschis în calea violonistului în devenire noi perspective. Însă, la numai puțin timp de la admiterea în clasa de vioară a Conservatorului chișinăuian acțiunile și efectele celui de-al II-lea Război Mondial au condiționat evacuarea familiei Neaga. Alături de alți reprezentanți ai intelectualității autohtone, aceasta este strămutată mai întâi în Stavropolie, după care au urmat Saratov și Uzbekistan. În orașul uzbek Kokande, timp de un an, Gheorghe Neaga lucrează în cadrul Orchestrei Studioului Dramatic și de Operă moscovit *K. S. Stanislavski*, aflat de asemenea în evacuare. Apoi devine membru al Ansamblului *Doina*, în care cântă la vioară și în cor un repertoriu bogat în muzică folclorică.

Deși povara existenței era mare în acele timpuri, tânărul muzician îndrăznește să aspire la desăvârșirea studiului violonistic, or, visul îi devine realitate, odată ce tatăl său este invitat în 1942 să muncească în Moscova. Momentul admiterii la Conservatorul de Stat „P. Ceikovski” este unul emoționant, iar studiile de aproape șase ani cu profesori ca Boris Kuznețov și Konstantin Mostras și colegi precum Sviatoslav Richter, Mstislav Rostropovici sau Leonid Kogan i-au oferit nu doar excelări pe tărâmurile violonistice, ci și multiple ocazii de a cunoaște muzica academică rusă semnată de Prokofiev, Hacıaturian și de alți compozitori ai timpului.

Absolvind Conservatorul în 1948 și întorcându-se, în sfârșit, în Chișinău, Gheorghe Neaga îmbină pedagogia cu arta interpretativă, angajat fiind la Conservatorul de Stat, la Școala medie de muzică Ștefan Neaga și la Școala de muzică Eugen Coca. În perioada 1949-1951 interpretul se află din nou la Moscova, de data aceasta pentru studiile postuniversitare. Nu se cunosc în mod cert motivele abandonării acestora, însă, probabil, cauza principală o constituie moartea subită a tatălui său care s-a stins din viață în anul 1951. Descumpănit și cu un echilibru sufletesc zdruncinat, Gheorghe Neaga se întoarce în Moldova în 1952, stabilindu-se definitiv cu traiul în Chișinău.

Timp de peste patru decenii muzicianul predă vioara la Institutul de Arte *Gavriil Musicescu* și la Școala de Muzică *Eugen Coca* (1955-1958) și activează în calitate de interpret în Orchestra Simfonică a Filarmonicii de Stat (1952-1955). În anul 1968 este invitat să devină conducător artistic al Orchestrei Simfonice a Radiodifuziunii RSSM (astăzi Teleradio-Moldova) și prim-violonist al cvartetului de coarde, îmbinând noua activitate cu cea de pedagog. În 1969 îi este conferit titlul de laureat al Premiului de Stat al RSSM, iar în 1979 – cel de Maestru Emerit al Artelor din Moldova. Din 1988 devine conferențiar, iar din 1991 – profesor universitar, ambele în cadrul Conservatorului de Stat din Chișinău (astăzi Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice). În 1999 se stabilește la Dallas, SUA, iar în 2003, la 28 noiembrie, Gheorghe Neaga părăsește această lume.

Activitatea interpretativă a avut o deosebită importanță în cariera muzicianului. „Neaga – violonistul, cel puțin în repertoriul național, reprezintă o revelație” [1, p.4]. Fără a face vreo diferență între lucrările personale și cele ale altor autori, interpretul acorda o atenție extrem de scrupuloasă asupra prelucrării oricărui detaliu. „Gheorghe Neaga – violonistul a dat viață unui număr impunător de creații proprii precum și ale altor compozitori autohtoni, cum ar fi Aleksandr Mulear sau Pavel Rivilis. Impresiunile lui, variantele interpretative se disting prin libertatea intonării, plasticitatea frazării, naturalețe și viziune originală” [2, p.6], datorită manierei proprii de intonare prin care, fără efecte tradiționale interpretative, obținea o sunare de un colorit mereu proaspăt, de o naturalețe și viziune originală. Mai mult, „arta sa renaște tradițiile specifice, incomparabile ale interpretării lăutărești așa cum ne-o închipuim după numeroasele descrieri, după caracterul muzicii populare instrumentale” [1, p.4].

Expresivitatea interpretării lucrărilor purtătoare de imagini folclorice românești este una definitorie pentru repertoriul violonistic al muzicianului. Conștient de faptul că „activitatea culturii muzicale profesionale într-o mare măsură este determinată de legăturile ei cu sursele populare” [3, p.66] și, nefind totodată preocupat doar de o etnografie strict specializată, Gheorghe Neaga a reușit să perceapă într-o manieră stilistică proprie creațiile autorilor Aleksandr Mulear și Pavel Rivilis menționate mai sus. Ba mai mult, premiera interpretativă a unora dintre acestea îi aparține, iar etichetarea lor cu un propriu etalon este importantă pentru domeniul interpretativ autohton și pentru reprezentanții acestuia.

„Caracteristica activității interpretative a lui Gheorghe Neaga ar putea fi incompletă fără consemnarea măcar a un repertoriu concis al reprezentațiilor solistice și simfonice. Cu orchestra a interpretat concertele semnate de Hacıaturian și Glazunov, iar din muzica de cameră a executat sonate de Händel, Mozart, Franck, concertul lui Sibelius, suita lui Taneev, fantezia lui Schumann, o mulțime de creații de Paganini, Debussy, Ravel, etc.” [4, p.18]. Astfel, interpretul a oferit societății muzicale autohtone ne-numărate execuții ale unor creații considerate reprezentative pentru diverse epoci ale istoriei muzicii universale ori pentru diferite centre muzicale europene.

„Integritatea profesională și autocritică reprezintă pentru violonistul Gheorghe Neaga un fundament solid în scopul preformării continue și a protejării împotriva împlinirilor premature. În acest context, acesta și-a asigurat o creștere constantă a măiestriei odată cu fiecare creație” [4, p.5]. Aflat într-o permanentă căutare de noi efecte timbrale și dinamice, Gheorghe Neaga nu-și stabilea vreodată un anumit scop legat de acestea, astfel fascinându-și ani de-a rândul colegii de breaslă, care îi urmăreau cu multă curiozitate personalitatea creatoare. Or, identitatea națională a manierei sale interpretative s-a lăsat remarcată atât de muzicieni autohtoni, cât și de cei care n-au avut ocazia să cunoască mai devreme subtilitatea interpretării basarabene.

„Istoria mondială a artei interpretative, în special a celei violonistice, cunoaște exemple infinite de individualități artistice care s-au impus în baza tradițiilor naționale, îmbogățind astfel întreaga cultură interpretativă. Spaniolul Pablo Sarasate, românul George Enescu, maghiarul Joseph Szigeti, cehul Jan Kubelik – fiecare din ei au demonstrat suficient de convingător prolificitatea influenței acestor tradiții asupra muzicii violonistice și interpretării violonistice de concert” [4, p.18], iar experiența creatoare a acestora n-a rămas neremarcată de Gheorghe Neaga. Și, deși activitatea sa scenică este incomensurabilă cu cea a personalităților de mai sus, important este, totuși, aportul neaghian asupra regenerării și

perpetuării culturii muzicale contemporane prin prisma inepuizabilului izvor folcloric.

Carierea interpretativă a violonistului Gheorghe Neaga a încetat către sfârșitul anilor '60, când aproape a încetat să mai accepte concertele publice. Ieșirile în scena de concert necesitau un efort enorm, atât fizic cât și creativ, pe care muzicianul și l-a canalizat către compoziție, devenită între timp principala preocupare. Așadar, rarele interpretări oferite de Gheorghe Neaga erau cele ale propriilor lucrări în unele seri de creație la care asistau colegii de breaslă. Iar careva execuții îi sunt considerate premiere ale unor opusuri camerale din repertoriul său componistic. Primul exemplu în acest sens ar fi *Sonata pentru vioară și pian*, interpretată în primă audiție de însuși autorul însoțit de pianista Ghita Strahilevici.

În repertoriul componistic al lui Gheorghe Neaga muzica instrumentală ocupă un loc deosebit, iar în diversitatea de opusuri camerale preferate rămân instrumentele cu coarde. Acest fapt poate fi considerat unul firesc, datorită apartenenței autorului la o dinastie de muzicieni și lăutari. „În lucrările compozitorului pentru instrumentele cu coarde, în special pentru vioară, se oglindesc cele mai profunde și esențiale calități umane, etnice și de personalitate ale lui Gheorghe Neaga” [5, p.202], aceste creații reflectând nu doar abstracte preocupări pentru respectivul grup instrumental. Odată cu fiecare opus, muzicianul a demonstrat cunoașterea tehnicii interpretative și a potențialului expresiv al instrumentelor cu coarde.

În concluzie, Gheorghe Neaga a fost și rămâne un remarcabil muzician autohton – compozitor și pedagog, iar nu în ultimul rând, violonist. Contribuțiile sale în dezvoltarea culturii muzicale naționale reprezintă o parte remarcabilă în activitatea interpretativă neaghiană. Or, prin intermediul talentului său deosebit de complex și multilateral și inspirat de un optimism juvenil, a reușit să imprime artei autohtone însemnătate de ordin universal.

Referințe bibliografice

1. ТКАЧ, Е. Valoarea talentului. **În:** *Moldova Socialistă*, 1982, 25 martie.
2. *Gheorghe Neaga: Biobibliografie*. Alcăt.: Neagu, C., Balan, L. Chișinău: B.N.R.M., 2001.
3. MILIUTINA, I. Cu privire la utilizarea folclorului în creația camerală instrumentală. **În:** *Folclorul muzical din Moldova și creația componistică*. Chișinău: Știința, 1993.
4. СТОЛЯР, З. *Георгий Няга*. Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1973.
5. КЛЕТНИЧ, Е. *Композиторы Советской Молдавии*. Кишинев: Литература артистикэ, 1987.